

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาผลการวิเคราะห์การดำเนินงาน โครงการธนาคารชุมชนของธนาคารพาณิชย์ แห่งหนึ่ง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการธนาคารชุมชน ของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาผลกระทบของธนาคารชุมชน ของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีต่อชุมชน

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาผลการดำเนินงานของโครงการธนาคารชุมชนของธนาคารพาณิชย์หนึ่ง ใน จังหวัดเชียงใหม่ พิจารณาด้านผู้อนุมัติสินเชื่อที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การศึกษาจะอยู่ระดับ ปริญาตรีร้อยละ 60.00 การศึกษาระดับปริญญาโทร้อยละ 35.00 การศึกษาดำรงกว่าปริญญาตรีร้อยละ 5.00 อายุในงานที่ทำปัจจุบันมากกว่า 10 ปี มีจำนวนร้อยละ 65.00 อายุงานที่ทำปัจจุบัน 5- 10 ปี ร้อย ละ 35.00 อายุงานที่ปฏิบัติด้านสินเชื่อมีจำนวนร้อยละ 75.00 ส่วนที่เหลือปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่เกี่ยวกับ ด้านสินเชื่อ ส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ด้านเกี่ยวกับชุมชนหรือกลุ่มกองทุนหมู่บ้านร้อยละ 75.00 เคยมีประสบการณ์มาบ้างร้อยละ 25.00

ลำดับความสำคัญทางด้านเหตุผลการให้สินเชื่อ ประโยชน์การให้สินเชื่อ และข้อดีการ ให้สินเชื่อ ที่ให้แก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ทศนคติของผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้สรุปได้ ว่า การให้เหตุผลถึงสาเหตุของการให้สินเชื่อแก่กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ส่วนใหญ่เห็น ว่ามีผลทางด้านชื่อเสียงมาเป็นลำดับ 1 ผลทางด้านความช่วยเหลือประชาชนมาเป็นลำดับ 2 ส่วนผล ทางกำไรเป็นลำดับสุดท้าย และให้ความเห็นว่าประชาชนจะได้ประโยชน์มากกว่าสินเชื่อประเภท อื่น และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามนโยบายของรัฐบาลได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น ส่วนการให้เงินกู้ แก่กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นการให้โอกาสแก่บุคคลที่ขาดโอกาสกู้เงินจากสถาบัน การเงินต่าง ๆ มาเป็นลำดับ 1 และให้ความเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับการให้ สินเชื่อประเภทอื่น ๆ หรือเงินกู้ในระบบ มาเป็นลำดับ 2 ส่วนการให้คำแนะนำปรึกษาของ เจ้าหน้าที่มาเป็นลำดับสุดท้าย ผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ได้ให้ความเห็นการอนุมัติเงินกู้แก่สมาชิกกลุ่ม

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองว่า จะทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินทุนในระบบเศรษฐกิจระดับชุมชนมากขึ้น

ทางด้านผลตอบแทนในการให้สินเชื่อแก่ กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในทัศนคติของผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ส่วนใหญ่ ให้ความเห็นว่าผลตอบแทนจะน้อยเมื่อเทียบกับสินเชื่อประเภทอื่นๆ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นเกี่ยวกับความเสี่ยงว่า มีความเสี่ยงมากกว่าการให้สินเชื่อโดยทั่วไป เพราะไม่มีหลักประกัน ผู้กู้มีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีระบบวิเคราะห์ที่เป็นมาตรฐาน และความเสี่ยงนั้น เกิดจากการไม่ผ่อนชำระหนี้มากที่สุด รองลงมาเป็นความเสี่ยงจากการชำระหนี้ไม่ตรงตามงวด โดยให้ความเห็นประกอบว่าเกิดจากการประกอบอาชีพของผู้กู้ ไม่สามารถสร้างรายได้เพียงพอ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามิมีแนวทางแก้ไข โดยเสนอความเห็นเพิ่มเติมว่า ควรให้มีหลักประกันเพิ่ม ปลดปล่อยเงินกู้เฉพาะหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จ มีการฝึกอบรมให้มีความร่วมมือกันของคนในชุมชน และกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกอย่างเข้มงวด

โดยมีรายได้ ของสมาชิกของกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองอยู่ในช่วง 25,000 บาท ถึง 50,000 บาท ต่อปี ต่อคน และส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ภายหลังจากได้รับเงินกู้ไปแล้วจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิมแต่ไม่มากนัก

ทางด้านเหตุผลเกี่ยวกับการชำระหนี้ของกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในทัศนคติของผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ลูกค้ายากกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะชำระหนี้ตรงตามงวดดีเท่ากับสินเชื่ออื่นทั่วไป โดยให้ความเห็นประกอบว่ามีผู้นำกลุ่มรับผิดชอบแทน มีกฎระเบียบที่เคร่งครัด เกี่ยวกับกลุ่มที่ได้รับการจัดเกรด AAA พบว่าจะมีการชำระหนี้ดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการจัดเกรด AAA และลูกค้ายากที่ได้รับคะแนนจากการอนุมัติสินเชื่อสูง จะชำระหนี้สม่ำเสมอดีกว่าลูกค้าที่ได้รับคะแนนจากการอนุมัติเงินกู้ต่ำ

ถ้าับความสำคัญทางด้านเหตุผลของผู้อนุมัติเงินต่อผู้กู้ในกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองด้านภาระหนี้สิน ค่าใช้จ่าย การนำเงินกู้ไปใช้ตรงตามจุดประสงค์หรือไม่ ในทัศนคติของผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ลูกค้ายากกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีภาระหนี้สินอื่น ๆ ที่ต้องผ่อนชำระอยู่แล้ว โดยให้ความเห็นเพิ่มเติมว่ามีหนี้ในระบบ เป็นลูกหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หนี้จากกองทุนหมู่บ้าน และหนี้จากการผ่อนเครื่องอุปโภค กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้เหตุผลทางด้านค่าใช้จ่ายในครอบครัวที่จำเป็นต้องจ่ายมากที่สุดคือการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ผ่อนชำระหนี้ เช่าบ้าน,บริโภค จะให้ความสำคัญรองลงมา การศึกษาในส่วนของทัศนคติของผู้อนุมัติ ในด้านการนำเงินกู้ไปใช้ไม่ตรงตาม

จุดประสงค์ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีความจำเป็นต้องนำเงินไปใช้ด้านอื่นมากกว่า ส่วนความเห็นเกี่ยวกับการนำเงินกู้ไปใช้ตรงตามจุดประสงค์ ส่วนใหญ่ ให้ความเห็นว่า เป็นเพราะวัตถุประสงค์ของผู้ให้กู้เหมาะสมคืออยู่แล้ว

การให้สินเชื่อกองสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในทัศนคติของผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ ได้ให้ความเห็นว่าควรจะมีการให้สินเชื่อแก่กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต่อไป ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า เป็นการสนองนโยบายของรัฐบาล ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน เป็นการช่วยเหลือธุรกิจรายย่อย ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้

ผลกระทบของ โครงการธนาคารชุมชนของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีต่อชุมชน ทางด้านผู้กู้เงินที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีคู่สมรส ร้อยละ 68.00 สถานภาพโสด ร้อยละ 20.90 ส่วนที่เหลือ หย่า ม่าย มีสมาชิกในครอบครัว 3-5 คน ร้อยละ 72.70 ส่วนที่เหลือจะมีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 5 คนหรือน้อยกว่า 2 คน บุตรที่อยู่ในความดูแล 1-2 คน มีอัตราร้อยละ 56.10 ไม่มีบุตร มีอัตราร้อยละ 29.50 ส่วนที่เหลือมีบุตรมากกว่า 2 คน การศึกษาในระดับมัธยมมากที่สุด ร้อยละ 38.10 รองลงมาเป็นการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยม ร้อยละ 33.80 ส่วนที่เหลือการศึกษาระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา สำหรับรายได้ส่วนใหญ่จะมีรายได้ไม่เกิน 25,000 บาท ต่อคนต่อปี โดยมีรายได้เพียงด้านเดียว ร้อยละ 65.50 มีรายได้ 2 ด้าน ร้อยละ 28.10 ที่เหลือมีรายได้มากกว่า 2 ด้าน

ในทัศนคติของผู้กู้เงิน ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับข้อดีของการปล่อยเงินกู้ของโครงการธนาคารชุมชน ของธนาคารพาณิชย์แห่งนี้ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเป็นการให้โอกาสแก่บุคคลที่ขาดโอกาสกู้เงินจากสถาบันการเงินอื่นมาเป็นลำดับ 1 รองลงมาเห็นว่าอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าการกู้ยืมเงินนอกระบบ

ทางด้านการกู้เงินของกลุ่มชุมชน หรือสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในทัศนคติของผู้กู้เงิน ได้ให้ความเห็นว่า สมาชิกที่ได้รับเงินกู้ส่วนใหญ่นำไปทำการลงทุนค้าขายเป็นลำดับ 1 และได้ระบุเพิ่มเติมว่านำไปลงทุนค้าขายเกี่ยวกับเครื่องสำอาง ขนมจีนส้มตำ ขายปลาหมึก ขนมหอย ก๋วยเตี๋ยว เปิดร้านขายของชำ ได้นำเงินไปประกอบอาชีพเกี่ยวกับช่างเป็นลำดับ 2 ได้นำเงินไปใช้เกี่ยวกับการเกษตรเป็นลำดับ 3 โดยระบุเพิ่มเติมว่าซื้อวัวมาเลี้ยง ปรับปรุงสวนลำไย สมาชิกที่ได้รับเงินกู้ส่วนใหญ่นำไปลงทุนเพื่อหากำไร รองลงมาว่านำไปบริโภค ลำดับสามนำไปชำระหนี้เดิม ส่วนการนำไปซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกจะเป็นลำดับท้าย ๆ

ด้านการกู้เงินของกลุ่มชุมชน หรือสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในทัศนคติของผู้กู้เงิน ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับจำนวนเงินที่ได้รับของสมาชิกที่ได้รับเงินกู้ ส่วนใหญ่เพียงพอต่อความต้องการของตนเอง และจำนวนเงินที่ต้องการอยู่ในช่วง 10,000 - 50,000 บาท ซึ่ง

ส่วนใหญ่จะนำไปใช้ตรงตามจุดประสงค์ของผู้ให้กู้ ในบางส่วนที่นำไปใช้ไม่ตรงตามจุดประสงค์ ได้ให้เหตุผลว่ามีความจำเป็นต้องนำไปใช้ด้านอื่นๆ มากกว่า และวัตถุประสงค์ของผู้ให้กู้ไม่ตรงตามจุดประสงค์ของตนเอง อีกทั้งถ้านำไปใช้ด้านอื่น ๆ จะให้ผลตอบแทนมากกว่า

กลุ่มตัวอย่างผู้กู้เงิน ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการได้รับเงินกู้ของสมาชิกจะมีจำนวนเงินกู้พอ ๆ กันกับชุมชนอื่น มีการกระจายเงินกู้ได้อย่างทั่วถึง และเงินกู้ส่วนใหญ่สมาชิกจะได้รับเงินกู้อยู่ในช่วง 10,000 บาท ถึง 50,000 บาท ไม่มีรายใดที่ได้รับเงินกู้เกิน 50,000 บาท โดยส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าภายหลังจากที่ได้รับเงินกู้ไปแล้วในระยะหนึ่งจะทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นบ้าง ทางด้านหนี้สิน สมาชิกในชุมชนของตนเองมีภาระหนี้สินอื่นๆ นอกเหนือจากหนี้สินของธนาคารชุมชน ที่ต้องผ่อนชำระอยู่แล้ว

สมาชิกรายที่ได้รับเงินกู้ส่วนใหญ่ จะมีภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของสมาชิกในครอบครัวมาเป็นลำดับหนึ่ง รองลงมาคือผ่อนชำระหนี้ ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า ภายหลังจากที่ได้รับเงินกู้ไปแล้วทำให้รายได้ของตนเองเพิ่มขึ้นมาบ้าง โดยให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเมื่อได้รับเงินกู้ไปแล้ว ไม่ต้องพึ่งพาเงินกู้นอกระบบอีก สำหรับความคิดเห็นว่าจะทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินในชุมชนของตนดีขึ้นกว่าเดิม การชำระหนี้ครบถ้วนตรงตามเวลา โดยให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าเป็นการรักษาเครดิตของตนเอง และจำนวนเงินกู้ไม่มากนัก

5.2 ข้อเสนอแนะ

โครงการธนาคารชุมชน เป็นส่วนงานหนึ่งของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่ง ที่จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2545 เพื่อเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนบริการด้านการเงินโดยเฉพาะการเงินกับชุมชน รวมทั้งประสานการพัฒนาความรู้จากแหล่งต่างๆ ให้แก่ชุมชน อาทิเช่นด้านการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาด เป็นต้น

จากการศึกษาผลการดำเนินงานโครงการธนาคารชุมชน ของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ และผลกระทบของโครงการธนาคารชุมชน ที่มีต่อชุมชน ผู้วิจัยขอเสนอแนะความเห็นที่ได้รับจากการทำวิจัยดังนี้

การศึกษาทางด้านผู้พิจารณาอนุมัติสินเชื่อแก่กลุ่มชุมชน หรือกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะเป็นผู้มีการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่ อายุงานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะปฏิบัติหน้าที่สินเชื่ออยู่แล้ว แต่การศึกษาในครั้งนี้จะพบว่า ทางด้านผู้พิจารณาอนุมัติสินเชื่อ

ส่วนใหญ่ จะไม่มีประสบการณ์ด้านชุมชนเลย ฉะนั้นควรจะเร่งรัดฝึกอบรม หรือสร้างสมประสบการณ์ให้มากขึ้นกว่านี้

สำหรับเจ้าหน้าที่ของธนาคารหรือผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ของโครงการธนาคารชุมชน ต่อชุมชน หรือกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จะมีทัศนคติต่อโครงการนี้ว่าเกิดขึ้นเพราะผลจากทางการเมืองมากกว่า ซึ่งจะไม่ตรงตามจุดประสงค์ของโครงการธนาคารชุมชน ที่ต้องการกระจายสินเชื่อไปสู่ทุกกลุ่ม ทุกชุมชน และต้องการผลตอบแทนด้านกำไรด้วย ฉะนั้นควรจะมีการให้ความรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติของเจ้าหน้าที่ผู้พิจารณาอนุมัติสินเชื่อ ให้เข้าใจถึงจุดประสงค์หลักอย่างแท้จริง และแนวทางในการบริหารจัดการของผู้บริหารควรเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา ควรเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้บริหารให้มาจากสายที่เป็นกลาง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ปฏิบัติ หรือผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้

ทางด้านความเสี่ยงของการปล่อยเงินกู้แก่ชุมชน หรือกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ในกรณีที่ไม่มีหลักประกัน จะมีความเสี่ยงสูงจากผู้กู้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน ฉะนั้น ควรพิจารณาให้เงินกู้เฉพาะกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกหรือจัดเกรดแล้วเท่านั้น ควรสร้างระบบวิเคราะห์ที่มีมาตรฐานสมบูรณ์ เหมาะสมกับชุมชน ในส่วนของกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน ได้มีการจัดกลุ่มหรือจัดเกรดไว้แล้วจากฝ่ายรัฐบาล จึงน่าจะเป็นแนวทาง หรือจุดหนึ่งที่จะนำมาเป็นตัวเลือก หรือจัดชั้นให้คะแนนในการอนุมัติสินเชื่อที่มีคุณภาพ มีความเสี่ยงน้อยลง

ทางด้านชำระหนี้ของการให้สินเชื่อแก่ชุมชน หรือกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ส่วนใหญ่การชำระหนี้จะตรงตามงวดและครบถ้วน เพราะนำเงินกู้ไปใช้ตรงตามจุดประสงค์ของธนาคาร คือนำไปสร้างรายได้ บางส่วนที่การชำระหนี้ไม่ครบและไม่ตรงตามงวด เนื่องจากลูกค้านั้นมีการต้องผ่อนชำระหนี้หลายแห่ง ภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัวมีสูงอยู่แล้ว โดยเฉพาะเกี่ยวกับการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว ฉะนั้นแล้ว ผู้พิจารณาอนุมัติเงินกู้ควรระมัดระวัง การนำเงินกู้ไปใช้ในทางที่ไม่ตรงกับจุดประสงค์ คือไม่ก่อให้เกิดรายได้ แต่จะเป็นการเพิ่มภาระมากขึ้น ควรมีการชี้แจงให้ผู้กู้เข้าใจถึงเป้าหมายที่แท้จริงในการให้เงินกู้ มีการควบคุมติดตามอย่างใกล้ชิด ในส่วนผู้กู้เองก็ต้องซื้อสัตย์ต่อธนาคารชุมชน ไม่นำเงินที่ได้ไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เพราะจะเป็นการทำลายเครดิตของตนเอง และสมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ

สำหรับจำนวนเงินกู้ของแต่ละคนนั้นต้องพอดีกับความจำเป็นและความต้องการ คือ อยู่ในช่วง 10,000 บาท ถึง 50,000 บาท ระยะเวลาในการผ่อนชำระเงินกู้และจำนวนงวด ต้องเหมาะสมกับความสามารถของแต่ละรายที่จะผ่อนชำระหนี้ได้ อัตราดอกเบี้ยต้องต่ำกว่าธนาคารพาณิชย์ทั่วไป ภายหลังจากที่ได้รับเงินกู้ไปแล้ว ทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการลงทุนเพิ่ม จะทำให้ลดการ

พึ่งพาเงินกู้ยืมจากระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยแพงลง สมาชิกมีความพอใจมากขึ้น และอยากให้โครงการนี้
ดำเนินการต่อไป

กลุ่มผู้กู้เงินส่วนใหญ่จะมีบุตรอยู่ในความดูแล ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายในการศึกษามากที่สุด
รายได้จะอยู่ในระดับ 25,000 บาท ต่อปี ต่อคน ฉะนั้นควรจะมีการส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้
ให้กับครอบครัวมากขึ้น หรือให้ทุนการศึกษากระจายอย่างทั่วถึง

ผลพลอยได้จากการให้สินเชื่อแก่ชุมชน หรือสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชน
เมือง คือเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนที่ไม่มีโอกาสกู้เงินจากสถาบันการเงินทั่วไปเพราะ
คุณสมบัติไม่ตรงตามที่สถาบันการเงินต้องการ หรือไม่มีหลักประกัน ทำให้มีการหมุนเวียนของ
เงินทุนในชุมชนมากขึ้น สร้างรายได้แก่ประชาชนทั่วไป ฉะนั้นแล้ว โครงการธนาคารชุมชนควร
ดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง และปรับเปลี่ยนข้อบกพร่องบางอย่างดังที่ได้เสนอไปแล้ว ใน
เบื้องต้น

5.3 ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไป

ในการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มประชาชนในพื้นที่ตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่ง
ประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไปกับสมาชิกที่อยู่รอบนอกตัวเมือง ฉะนั้น ข้อเสนอต่าง ๆ อาจนำไปวัด
กับความต้องการ หรือผลกระทบกับกลุ่มอื่นไม่ถูกต้องทุกประการ

ในการทำการวิจัยในครั้งต่อไป ควรจะมีการกระจายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมทั่วถึงทุก
พื้นที่ โดยแยกกลุ่มเป้าหมายของธนาคารเป็น 2 กลุ่มคือ ชุมชนเมือง และกองทุนหมู่บ้าน เพื่อศึกษา
นำมาเปรียบเทียบความแตกต่างทั้งทางด้านสังคม การดำเนินชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ และแนวทางแก้ไข
ปัญหาต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน